

Secularisatie in de kerk

De kerk bevindt zich op het moment in een crisis. Haar maatschappelijke invloed is teruggedrongen en nog meer zorgen baart de terugloop van haar ledental en sterker nog: het afnemen van het aantal actieve leden. Heel wat publicaties zijn daarover verschenen en recentelijk maakt men zich er ook in de gereformeerde gezindte toenemend zorgen over. Kernwoord daarbij is 'secularisatie' – en het wordt steeds meer duidelijk dat die ook de klassieke gemeenten uit de gereformeerde gezindte niet voorbij gaat. Wat moet men er tegen doen? Kan men er iets tegen doen? En om die vragen goed te kunnen beantwoorden: wat zijn de oorzaken van de secularisatie? En hoe moeten we de secularisatie verstaan? Is deze misschien een zuivering? Is ze een uitdaging? Is ze een oordeel van God? Of een beproeving?

Wat is secularisatie?

Voor ik op deze problematiek inga wil ik eerst definiëren wat ik onder 'secularisatie' versta. Vaak wordt het begrip verbonden met verval van godsdienstige instituties – en is ze dus verbonden met invloed, macht, presentie in de samenleving. Ik geef de voorkeur aan een theologische in plaats van een sociologische definitie. Secularisatie komt van saeculum – de huidige wereld. Secularisatie betekent dan dat mensen op de huidige wereld gericht zijn en niet op het eeuwige leven. Het gaat om het paradigma waaronder we ons bestaan bezien. Het scherpst kunnen we dat formuleren aan de hand van Filippenzen 3:20. Paulus zegt daar dat ons burgerschap, onze politeuma, in de hemel is. Daar is ons thuis, onze registratie. Dat is niet een hemelgeloof om de hemel, maar omdat Christus in de hemel is. Wij zijn gestorven en ons leven is met Christus verborgen bij God. Dat is de kern van het christelijk geloof vanuit het Nieuwe Testament en bij de orthodoxe kerkvaders van de eerste eeuwen. Wie in Christus is, is nieuwe schepping en zijn woning is in de hemel. Dat is ook de kern van het belijden van de reformatoren die terug wilden naar de bronnen zoals de Heidelbergse Catechismus in antwoord 1 zegt: dat ik niet van mij zelf ben maar het eigendom van Christus. Christen zijn is dus leven in de gemeenschap met Christus waarbij we onze harten opwaarts verheffen en we de dingen zoeken die in de hemel zijn waar Christus is en niet die op de aarde zijn. Dat laatste is nu precies wat secularisatie betekent: dat we de dingen zoeken die op de aarde zijn. De dingen van de tegenwoordige tijd, van de tegenwoordige wereld. Secularisatie is dat we niet meer de dingen zoeken die boven zijn, waar Christus is, maar de dingen die op de aarde zijn. Al of niet geseclariseerd zijn heeft dus met onze levensoriëntatie te maken. Dat de mensen buiten de kerk seculier zijn is daarmee per definitie gegeven. Buiten de kerk is men niet in Christus en leeft men met de dingen van deze wereld. Er zijn in de West-Europese samenleving steeds meer mensen buiten de kerk en dus per definitie seculier. In die zin zou men dus kunnen spreken van een toename van secularisatie. Deze vorm van secularisatie is formeel en ook makkelijk waar te nemen. Het is te tellen en in statistieken te brengen waaraan sociologen zelfs een prognose kunnen verbinden. Men verliest dan evenwel uit het oog dat secularisatie een kwalitatief begrip is: wat is onze levensoriëntatie? En die kan ook seculier zijn terwijl men lid is van de kerk. Men kan dat zelfs zijn terwijl men zegt zich aan Christus te oriënteren. Er zijn mensen die alleen voor dit leven op Christus hopen – of anderen die misschien niet alleen voor dit leven op Hem hopen, maar voor wie toch de primaire oriëntatie op de wereld gericht is en de hemel een sluitstuk is.

Theologisch gezien zijn er twee samenlevingen: de aardse samenleving en, zoals Origenes zegt, een ander natie die geleid wordt door de Geest van Christus. Deze laatste is niet een van de naties naast

de andere naties. Zij is ook geen alternatieve maatschappij. Zij bevindt zich te midden van alle andere samenlevingen, maar als vreemdelingen, omdat hun thuis in de hemel bij Christus is. Zij heeft een andere hoop en andere symbolen

waarop zij haar bestaan oriënteert dan de samenlevingen van deze wereld hebben.

Wat is nu secularisatie? Dat is dat christenen dit onderscheid niet meer weten en leven, vervolgens deze oriëntatie op het leven in Christus in de hemel verliezen en zich dientengevolge op de wereld gaan richten. Dan is secularisatie niet een zaak die zich afspeelt aan de rand van de kerk, bij de achterdeur, waar mensen die verlaten, maar dan is secularisatie evenzeer een zaak die zich afspeelt in de kerk, die zich zelfs in het centrum van haar denken en handelen kan nestelen.

Vanuit een sociologische definitie pleegt men de secularisatie vooral te zien als een zaak van de moderniteit. Ze is begonnen met filosofen en vrijdenkers in de achttiende eeuw, heeft een krachtige impuls gekregen door de industriële revolutie en in de tweede helft van de twintigste eeuw heeft ze haar hoogtepunt bereikt. De postmoderne interesse voor religiositeit kan hierin trouwens geen wezenlijke verandering brengen, want deze is niet geprofileerd in instituties. Als men echter een theologische opvatting van secularisatie hanteert dan is er al veel eerder een veel radicalere vorm van secularisatie opgetreden. Het hoogtepunt daarvan is het jaar 380 toen Theodosius de kerk verhief tot staatsgodsdienst van het Romeinse Rijk. Het onderscheid tussen de aardse natie en de natie van de Geest van Christus was daarmee weggefallen. Christenen waren de ware burgers van het rijk van de keizer en Christus zijn beschermheer. In het teken van het kruis zullen de Romeinse legers winnen. De kerk is helemaal deel geworden van het saeculum, van deze wereld. Augustinus heeft deze volstrekte identificatie wel gerelativeerd toen het Romeinse Rijk in zijn omgeving ten onderging, door zijn twee rijken leer, met een *civitas terrena* en een *civitas caelesta*, maar dat onderscheid heeft een heel ander notie dan dat van Origenes. Veeleer dient het om de continuïteit van de kerk als factor in de aardse geschiedenis te garanderen bij de wisseling van politieke machten, en zo heeft het in de middeleeuwen ook gefunctioneerd: de kerk had meer macht dan de keizer, zoals keizer Hendrik IV in Canossa lijfelijk heeft gevoeld.

Luther en Calvijn hebben het vuur van het geloof opnieuw op de kandelaar willen zetten. Luther dicht: 'Geen aardse macht begeren wij, die gaat al ras verloren' en voor Calvijn is zijn diepste verlangen de *meditatio futurae vitae*. Bij beiden is dat niet uit wereldmijding, maar vanwege geloof en liefde in Christus. In Hem is hun leven en Hem betuigen zij voor de kerk. Zo komt Luther tot zijn tweerijkenleer die de Lutheranen binnen de kortste keren hebben verkwanseld door de regel: *cuius regio eius religio*: de vorst bepaalde de godsdienst van zijn gebied. Dat is pas secularisatie! De gereformeerden hebben het trouwens ook niet gered om te blijven bij de contemplatie van het eeuwige leven. Liever dan hun harten opwaarts te verheffen naar Christus bij de viering van het avondmaal hebben ze hun energie gestoken in de nationale politiek van hun land – en daardoor werden ze nog meer op die politiek gericht dan de Lutheranen die het aan hun vorst overlieten. Schoolvoorbeeld van secularisatie in gereformeerde kring is Abraham Kuyper, juist met zijn these dat er geen duimbreed is van heel het maatschappelijke leven is waarvan Christus niet zegt mijn: we moeten in naam van Christus alle terreinen des levens gaan beheersen en daar hebben Kuyper en zijn volgelingen alle energie in gestoken. Origenes zegt: als er onder ons mensen zijn met leiderschapsgaven dan zullen zij die gebruiken in de kerk en niet in de politiek. Er is een hoger dienst dan die aan de

koning en het vaderland. Wat zou het anders geweest zijn als Kuyper dit ter harte had genomen en al zijn intellect en kracht die hij besteed heeft aan de politiek had gebruikt om de gemeente samen te brengen in de gemeenschap van het gedenken van de dood van Christus en de harten ten hemel te heffen. Maar waarschijnlijk kon hij dat niet vanwege het criterium dat Origenes noemt voor hen die voorgaan in de kerk: ze moeten niet ambitieus zijn maar

vanwege hun bescheidenheid door anderen gedwongen worden die taak op hen te nemen. Wie ambitieus is, ook als christen, mist de basale eigenschap om secularisatie tegen te gaan, want die zoekt de eer van de wereld.

In het perspectief van het burgerschap van christenen en de gerichtheid van hun dienst moeten we vragen stellen bij christelijke politiek. Deze is per definitie gerichtheid op de wereld en dus een vorm van secularisatie en juist door de verkapte vorm ervan een zeer gevaarlijke vorm van secularisatie. Zo gezien is de SGP geen verzet tegen secularisatie maar zelf een symptoom daarvan en is de nieuwe bezinning binnen CDA en CU eerder een versterking van de secularisatie vergeleken met de low profile politiek van Balkenende – al was die ook nog teveel. Hoe belangrijk deze opmerkingen ook mogen zijn, ze treffen niet het hart waarom het gaat: dat de kerk zelf gesecculariseerd is. In aardse macht van Rome en in de nationale kerken van het protestantisme en de oosterse orthodoxie is de blik op der aarde gericht. Evenzeer is de blik op de aarde gericht in al die vrije kerken die een evangelie van de vooruitgang prediken of een veilig bestaan op aarde beloven aan de gelovigen. Eeuwenlang heeft de kerk haar zijn in Christus op de achtergrond gesteld ten opzichte van allerlei seculiere, dat wil zeggen tot dit tijdelijke leven behorende, doelstellingen. Daarvan plukt men nu de vruchten: de mensen hebben ontdekt dat men die doelstellingen ook zonder het christelijk geloof en de kerk kan realiseren en keren de kerk massaal de rug toe – en dan vraagt de kerk zich af wat ze met de secularisatie aan moet. Men kan sociologisch en psychologisch de ontkerkelijking goed verklaren: een kerk die geen aanbod heeft dat ook niet elders en dan ook nog goedkoper verkrijgbaar is, is overbodig, ofwel: een gesecculariseerde kerk heeft geen bestaansrecht, zoals John Henry Newman opmerkte over de Church of England: 'It seemed me to be the veriest of non-entities.' Dat geldt voor iedere staatskerk of kerk die haar bestaansrecht zoekt in aardse gerechtigheid en vrede.

We kunnen de kerkverlating echter ook theologisch duiden: als oordeel van God. Dat hebben Van Ekris en nog indringender vader en zoon Dekker gedaan. De kerk staat onder het oordeel en het is het oordeel dat ze over zich zelf heeft afgeroepen. Als de kerk dan op de wereld gericht wil zijn, ontrouw aan haar leven in Christus, laat ze dan maar aan de wereld zijn overgeleverd. Met name Willem Maarten Dekker trekt de parallel met de ondergang van Israël en de ballingschap. De profeten krijgen geen gehoor, want God heeft de mensen overgegeven aan hun eigen gekozen wegen.

We moeten de gedachte van het oordeel van God over de kerk uiterst serieus nemen. De kerk in Europa heeft zich eeuwenlang op de wereld gericht. De kerk is gesecculariseerd in haar denken en handelen. Dat geldt het meest voor hen die leiding hebben gegeven in de kerk, pausen en andere kerkvorsten. Er is de stem geweest van hen die de kerk terugriepen tot haar wezen, maar het heeft niet mogen baten. De raad van Genève was machtiger dan het zwakke mannetje uit het stof en de Duitse vorsten triomfeerden over Luther die geen aardse macht begeerde – ze wonnen ook in de kerk. De kerk heeft maatschappelijk relevant willen zijn en nu is ze overgeleverd aan de maatschappij die bepaalt of ze nog relevant is.

Van Ekris en de Dekkers zeggen: die passieve zin heeft een subject: 'God heeft haar overgeleverd, zoals de profeten spraken over Israël en Juda.' We moeten weer leren geloven

dat God de geschiedenis leidt en dat deze niet een autonoom voortrollend proces of een aaneenrijging van toevallige gebeurtenissen is. Als we in de gang van de geschiedenis niet meer Gods hand zien, dan zijn we zelf al gesecculariseerd. De oordelen van God gaan over de wereld en het zwaarste oordeel is de verblinding waarin mensen geen enkel inzicht meer hebben in wat er gaande is. Ze horen niet meer wat er wordt gezegd en nemen het niet ter harte. Zij doen dat zelfs niet als ze zeggen dat ze het gehoord hebben. Dat is de situatie waarin we nu gekomen zijn. Je kunt dingen zeggen die met het centrum van ons belijden van Christus te maken hebben, maar mensen nemen het niet ter harte. Ze kunnen zelfs zeggen dat ze dat ter harte zouden moeten nemen, maar het blijft bij dat 'zouden' – ze doen het niet. Ze zijn niet in staat uit de structuren en wijzen van denken en handelen te treden die ze gewoon zijn. Ze zijn zelfs niet meer in staat om het vreemde woord van de Schrift ter harte te nemen en zichzelf te verliezen. Dat geldt niet alleen voor een synode van de PKN maar ook voor reformatorische christenen, kerken en gemeenten.

Als we spreken over verblinding of verharding, dan zeggen we dat secularisatie geen mensenwerk is, maar God zelf daarin optreedt. Dat geldt niet alleen voor de kwantitatieve secularisatie van de sociologie maar ook voor de kwalitatieve secularisatie waarover we theologisch spreken. Dat mensen de kerk verlaten en dat de kerk niet in staat is zich te bekeren, is Gods werk. Zoals Jezus in gelijkenissen sprak opdat de mensen niet zouden verstaan en zich bekeren, zo is de verkondiging van het Woord een vreemde taal geworden, lege woorden die we horen maar niets uitrichten. We kunnen zelfs denken die te verstaan, maar ze versterken alleen het misverstand. We interpreteren ze in ons eigen paradigma en zo versterken ze het seculiere denken.

Daarmee zijn we op een essentieel punt gekomen van de huidige kerkelijke situatie. God verblindt mensen niet zomaar. Als de profeten spreken over verblinding dan is dat Gods oordeel over de zonden van Israël. De verblinding is dat God hen laat in hun zelf gekozen wegen en dat ze overgeleverd zijn aan alles waarin ze zich van Hem hebben afgewend. Ze zijn overgeleverd aan hun eigen plannen en aan de volken waarmee ze ooit in zee waren gegaan om daar heil bij te vinden. Ze zijn overgeleverd aan de afgoden die alles van je opeisen, tot je kinderen toe. En ze komen er niet meer uit. In plaats van inkeer en berouw zetten ze de politiek voort die ze altijd hebben bedreven – zonder te zien dat die hun ondergang wordt. En hoe meer ze zien dat het niet goed gaat met het volk, des te meer investeren ze daarin. Ze zien de problemen met de Babyloniërs in het land en voor de muren van Jeruzalem, maar ze komen met de bekende oplossingen: onderhandelingspolitiek, offers aan de Moloch en de hemelkoningin en ook het bekende beroep op de verbondstrouw van de Here en de eredienst in de tempel. Dat die eredienst bezoedeld is zien ze niet, want hij hoort bij het hele netwerk waarin ze in hun verblinding verweven zijn.

Gevangen in onze verblinding

Dat is nu precies wat de huidige situatie van de kerk is. We zitten in een netwerk van aardse relevantie en presentie en daarmee is alles verworven en we zijn niet meer in staat om te onderscheiden. Integendeel, waar het probleem zichtbaar wordt, zoals in de huidige kerkverlating, worden dezelfde dingen die de oorzaak van het probleem zijn van stal gehaald om iets aan dat probleem te doen.

Ik geef daarvan enkel voorbeelden uit verschillende kerken.

1. De Protestantse Kerk in Nederland heeft zwaar te lijden van kerkverlating. De kerkleiding verliest echter de moed niet en maakt voortdurend rapporten hoe men relevante kerk kan zijn.

Zo ging het in de twintigste eeuw, zo gaat het ook in de eenentwintigste eeuw. Het gaat om de kerk in de samenleving en haar bijdrage daaraan. Voortdurend is de samenleving in het oog – dat wil zeggen: het saeculum. Men spreekt wel over Jezus Christus als onze Heer en leren leven van de verwondering, maar deze thema's zijn verweven in een denken dat gericht is op de wereld en tenslotte daaraan dienstbaar is. Uiteindelijk gaat het om het bewaren van de rol van de kerk in de wereld. Men denkt ook dat dat de kerk weer aantrekkelijk zal maken en het tij zal keren. Het is precies dit punt waarop Wim en Maarten Dekker de vinger leggen.

Dieptepunt in deze secularisering van de kerk is het rapport dat het bureau Motivaction heeft gemaakt in opdracht van de kerk. De conclusies luiden:

Verbind de boodschap van het evangelie met hier en nu in plaats van met ver weg en straks. Heb aandacht voor vragen in het dagelijks leven van mensen en de gevoelens die deze met zich meebrengen.'

Wees als kerk minder bescheiden; de ingetogen stijl sluit niet aan bij de meerderheid van de Nederlanders.

Geef een duidelijk verhaal en wees trots waar je voor staat. De troost, de kracht en de richting die geloven biedt zijn bij velen onbekend.

Sluit als kerk aan bij wat mensen werkelijk raakt.

Deze conclusies dienen als bijdrage aan een beraad over de missionaire taak van de kerk. Dit is een kerk die gevangen zit in haar eigen wereldse denken en daarvoor blind is. Alles wat anderen zeggen wordt daarin ingepast en als dat niet kan genegeerd.

Wat op landelijk niveau zich afspeelt, wordt weerspiegeld in kerkenraden. Een ouderling schreef over 'Ervaringen in de kerkenraad' met als subtitel 'De meest onchristelijke plek van de gemeente.' Dat is niet een kerkenraad waar men elkaar de deur uitvecht, integendeel, het is een kerkenraad waarin men in vrede de gang van zaken zorgvuldig bewaakt. Men past op de winkel en men kwetst niemands gevoel. Als het kerkelijk bedrijf maar doorgaat. Hier wijdt mijn ziel echt niet met een verwond'rend oog – hooguit verbaasd over wat er gebeurt en vooral niet gebeurt. Dat betreft niet een vrijzinnige gemeente, maar een solide bondsgemeente.

2. De Rooms-Katholieke Kerk kampt met grote imagoschade door de schandalen rond pedofiele priesters. Nu is er gelukkig ook een positief bericht dat de kerk goed kan gebruiken, zeggen waarnemers: Paus Johannes Paulus is zalig verklaard. Hier gaat het om een menselijk idool dat vertrouwen en gezag uitstraalt. Deze paus was zo belangrijk omdat hij in de wereld een inbreng had. Het gaat om grote figuren voor de wereld. Het is typisch voor de roomskatholieke cultuur met haar verheerlijking van mensen, die weerspiegeld wordt in bijzondere heiligen. Dat het probleem van de pedofiele priesters daarmee ten nauwste samenhangt wordt niet onderkend: er is een stand van geestelijken die zijn eigen code heeft en boven de wet staat en daarom ook de zonde bagatelliseert. De cultuur van mighty men past veeleer in het Rome van Augustus, de verhevene, dan in de kerk van Hem die verheven werd

aan het kruis om onze zonden. Rome is bevangen in de cultuur van de macht en er blind voor dat zij juist in een tijd van crisis over machtsmisbruik geen symbolen van macht moet oprichten.

3. De cultuur van verheerlijking van mensen die het maken, is niet aan Rome voorbehouden. Men vindt die ook in evangelische en charismatische kring. Alleen is het hier geen institutionele macht, maar de macht die past in de postmoderne

cultuur: wat mensen aanspreekt en daaraan zijn betekenis ontleent. Hier wordt het seculier goede van Rome, symboolfiguren, verbonden met de goede adviezen van Motivaction aan de PKN: aansluiten bij wat mensen aanspreekt. De vraag is gesteld of de evangelisch-charismatische beweging een antwoord is op de secularisatie of juist een symptoom daarvan. Voor een deel is het een antwoord: het gaat om Jezus. We zouden zelfs kunnen zeggen dat de SGP meer een expressie van secularisatie is dan de evangelischen, want de SGP richt zich bewust op de verandering van de wereld, terwijl de evangelischen zich veel meer richten op persoonlijk geloof zonder direct spreken van de kerk naar de wereld. Tegelijkertijd is de evangelische beweging ook een postmoderne variant van de wereldgelijkvormigheid van de kerk: elk heeft zijn eigen geloof dat past om het leven hier op aarde goed te maken. Het lijkt allemaal heel persoonlijk geloof, en men is er blind voor dat het zijn in Christus verlies van je zelf betekent. Men kan niet anders denken en beslissen dan in het paradigma van postmoderne subjectiviteit en het spoor blijven gaan dat in de moderne tijd is getrokken door evangeliepredikers met een arminiaanse keuze voor de eigen beslissing – geheel zoals de wereld dat wilde in hun en onze dagen, toen scherp omljnd en nu op de vage wolken van het gevoel.

4. In Genève werd in de zestiende eeuw besloten vier maal per jaar het avondmaal te vieren. In de meeste gemeenten waar wij thuis zijn, zal dat nog steeds het geval zijn. Wat daarbij gewoonlijk vergeten wordt is, dat deze frequentie een expressie van zware secularisatie is. Calvijn wilde wekelijkse of zelfs dagelijkse vieringen. Dat vond de raad van Genève te veel, omdat de impact op het dagelijkse leven dan te groot zou worden. Het zou een verstoring van handel en politiek geven. En de raad zette zijn zin door. De wereldse belangen van handel en politiek wogen zwaarder dan het gedenken van de dood van Christus. Dat is nu secularisatie. In de gereformeerde gezindte houdt men aan het Geneefse gebruik vast – en naar mijn oordeel om dezelfde reden. Het zou toch gebeuren dat elke zondag een avondmaalszondag was en elke week een voorbereidingsweek! De last zou te zwaar worden. Men sluit het avondmaal op in een gouden kooi om eenmaal in het kwartaal voor een select gezelschap eruit gehaald te worden – niet eens eruit gelaten, want ook dan mag de vogel van de Geest niet vrij vliegen – en men is blij als de laatste zin van het formulier weer voorbij is – nu kan men tenminste weer van de wereld zijn. Dan Calvijn: wie driemaal niet aan het avondmaal komt, wordt niet alleen uit de kerk gezet maar ook nog eens uit de stad verbannen. Er zouden veel huizen vrij komen in Barneveld.

Als men in reformatorische kring ziet dat secularisatie de kerk bedreigt, dan gaat men des te meer op handel en wandel van gemeenteleden letten. Men begint bij de buitenkant – bij het gewaad en bij de draad, maar ondertussen wordt het centrum steeds leger. En men ziet niet dat zo het oordeel Gods over het kerkvolk gaat. Men heeft een blinde vlek voor de eigen bevangenheid met de mens en Balke, Spielman en ik kunnen nog zo hard roepen dat Calvijn een andere weg wees, nu zijn ineens de stoere Calvinisten niet thuis – niet fel tegen, maar het kan gewoon niet meer tot hen doordringen wat er gezegd wordt.

Het zijn zomaar een paar voorbeelden uit heel verschillende contexten. Ze zijn naar believen te vermeerderen. Ze geven aan dat kerken hun eigen manier van secularisatie hebben. De een is

niet beter dan de ander en niet erger dan de ander. De heilige paus doet niet onder voor de reformatorische avondmaalsmijding en de business plannen van de PKN niet voor de theology of progress van evangelische predikers. Het gaat allemaal om aardse macht, aards succes en aardse zelfhandhaving. Dat is dus secularisatie en de onwil en het onvermogen om dat in te zien, is verblinding en oordeel. Zelfs het beamen van die zin kan onderdeel van die verblinding zijn: men kan seculier zijn in een uiterst vrome gestalte: zeggen dat je weet dat je onder het oordeel staat en je niet bekeren, dat is horende niet horen en ziende niet zien – omdat het hart van dit volk vet geworden is. Daar laat God ons in onze zonden en we vinden het nog best ook.

Ook alzo spreken

De impact van der secularisatie reikt ver. Ook zij die zich ervan bewust zijn, kunnen zich er nauwelijks aan onttrekken. De hele cultuur waarin we leven is gericht op de wereld en gaat uit van natuurlijke oorzaken, processen en belangen. Ook in de kerk wordt op die manier gedacht en gesproken, zoals in die vriendelijke kerkenraad van de bondsgemeente die ik noemde. Zo houden we het kerkelijke leven nog wat gaande om geen grote beslissingen te hoeven nemen en wordt het geestelijke leven uitgezoomd tot het vervaagt in de nevels van de verte. De trekkracht is groot en soms zijn er momenten dat je ook zo zou denken als de hele wereld. Voor mij zou dat trouwens eerder de radicaliteit van het harde evolutionisme van Dawkins zijn dan een vervaagd humanistisch of piëtistisch christendom. Dan moet er tenminste nog een beslissing worden genomen: Baäl of de Here.

Maar uiteindelijk kun je die beslissing van de Here af niet nemen, want, zo zegt Asaf, dan zou ik trouweloos zijn aan het geslacht van uw kinderen. Gebonden te zijn in een gemeenschap, in een traditie, is geen schande. Het is de manier waarop God zijn kinderen bijeenhoudt als leden van het ene lichaam. Gelovigen geloven niet alleen, want losse lichaamsdelen hebben geen leven. Juist daarom is het zo erg als der kerk zelf verseculariseert. Dan is er bijna geen houden meer aan en dreigt het surrogaat van een geantropologiseerd christendom de val van de kerk alleen maar te versluieren.

Begraven en bekeren

Willem Maarten Dekker heeft gezegd dat we de kerk moeten begraven. Daarmee wil hij niet zeggen dat we definitief afscheid van de kerk moeten nemen. We moeten veeleer het oordeel van God erkennen en de kerk die zijn rol in de wereld wil spelen begraven. We moeten inkeren in de binnenkamer. Voor veel christenen klinkt dit bijna als een vloek: een kerk die niet naar buiten treedt, vooral omdat zij daarin de enige functie van de kerk zien. Maar er zijn tijden dat we de stilte van de binnenkamer moeten zoeken, zoals Paulus na zijn bekering 14 jaar in Arabië verbleef. Als we tot inzicht komen hoezeer de kerk het saeculum heeft verkozen boven de dingen die boven zijn, waar Christus is, dan is een tijd van diepe boete nodig en een tijd om de wegen des Heren weer te leren.

Het is nu de tijd om in de stilte van de kerk de dood des Heren te gedenken in het vieren van het Avondmaal. Het is tijd voor de meditatio futurae vitae. Het is tijd om als vreemdelingen op aarde de stille nabijheid van Christus te geloven en te belijden in de liturgie.

De kerk heeft eeuwenlang een houding gehad alsof zij zelf okay was en de wereld moest leren hoe gerechtigheid en vrede tot stand komt als teken van het koninkrijk van God. Vrijwel nooit heeft de kerk zich gerealiseerd dat haar eigen identiteit problematisch zou zijn. Even heeft het

gevlamd in de reformatie, maar de aardse macht die men begeerde heeft het vuur alras verloren doen gaan. De kerk was er voor de wereld, maar wat is de kerk? Eddy Van der Borgh heeft dat probleem in zijn oratie benoemd, maar niemand lijkt het op te pikken. Ook dat is verblinding.

We belijden met de kerk van alle eeuwen: 'Wij geloven in één heilige katholieke apostolische kerk.' Zolang we dat niet van ganser harte kunnen belijden en

vieren, is het goed tot inkeer te komen, want dan is er blijkbaar iets mis met de kerk. Als we merken dat er iets niet in orde is met onze auto gaan

we gauw naar de garage, voor onze eigen veiligheid en om groter schade te voorkomen. Maar als er iets rammelt aan de kerk? Gaan we dan naar de binnenkamer voor onze eigen zaligheid en om groter schade te voorkomen? Nee, dan passen we de belijdenis aan en maken van de kerk als Gods aanwezigheid een menselijk instituut. De westerse versie van de belijdenis van Nicea-Constantinopel is daar een dramatisch voorbeeld van. We belijden niet meer: 'Wij geloven in één kerk ...' maar 'Ik geloof één kerk ...' 'Ik' in plaats van 'wij' – waar is het geslacht van uw kinderen waaraan we niet trouweloos kunnen zijn? Het eigen geloof moet alles dragen – wie kan dat aan? En dan het weglaten van 'in' – 'we geloven in God, we geloven aan de kerk', hebben we altijd geleerd. De eerste versie van het credo zegt dat we geloven in de kerk, want de kerk is niet een sociologische entiteit in het saeculum, maar woonstede van God in de Geest, bruid van Christus die in en met de Geest roept: 'Kom!' We kunnen alleen in de kerk geloven als we haar saecularisatie onderkennen en ons daarvan bekeren. Zolang we dat niet doen zijn we als een boer die zijn paard voor de auto zet omdat hij de motor heeft laten droogkoken.